

УДК 373

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЇ ВІДХИЛЕНЬ У ПОВЕДІНЦІ ДІТЕЙ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Шелевер Оксана Василівна

кандидат пед. наук, доцент

Козубовський Ростислав Володимирович

кандидат пед. наук, доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Анотація: У статті розглядаються питання виховної роботи з дітьми дошкільного віку, зокрема, особливості корекції відхилень у поведінці дітей в умовах дошкільного навчального закладу. Проаналізовано види корекції, розкрито роль ігротерапії в роботі з дітьми дошкільного віку. Особлива увага звертається на корекцію відхилень в адаптації дошкільника.

Ключові слова: дошкільний навчальний заклад, відхилення, дезадаптація, корекція, ігротерапія.

Відхилення у поведінці, які входять у протиріччя з юридичними, моральними, етичними, соціальними нормами суспільства, прийнято називати девіаціями, а поведінку, відповідно, девіантною (від лат. – *deviatio* – відхилення), тобто, девіантна поведінка – це окремі вчинки (або їх сукупність), які не відповідають загальноприйнятим нормам і правилам поведінки в суспільстві.

Згідно тлумачного словника, девіація – це поведінка, яка є відхиленням від поведінки «нормальної», соціально прийнятної в суспільстві [1, с.108].

Зазвичай вчені пояснюють девіантну поведінку неповнолітніх недоліками виховання, внаслідок чого формуються стійкі психологічні властивості, які сприяють вчиненню не схвалюваних суспільством дій. У дитячому віці девіації можуть бути наслідком незавершеності процесу формування особистості, негативного впливу сім'ї, залежністю від найближчого оточення і прийнятих у

ньому ціннісних орієнтацій. Загалом виникнення девіацій у неповнолітніх зумовлено низкою факторів серед яких : соціально-економічні (низький життєвий рівень значної частини населення, соціальне розшарування суспільства, криза сім'ї); психолого-педагогічні (вікові кризи, дезадаптація, недоліки виховної роботи родини та інших соціальних інститутів); медико-біологічні (вади спадковості, підвищена збудливість, емоційна нестабільність, психічні розлади).

Дуже часто відхилення у поведінці починають проявлятися вже в дитячому віці (молодшому шкільному, а іноді й дошкільному), і можуть сприяти в майбутньому вчиненню неповнолітніми правопорушень і злочинів.

Отже, з дітьми, які мають відхилення у поведінці, необхідно проводити відповідну корекційну роботу, починаючи вже з дошкільного віку, коли з'являються перші симптоми неблагополуччя у поведінці дитини.

Корекція відхилень в умовах дошкільного навчального закладу проводиться після узагальнення результатів діагностичного обстеження, а іноді розпочинається безпосередньо в процесі самої діагностики.

Залежно від характеру і спрямованості корекції розрізняють симптоматичну корекцію і каузальну. Перша спрямована на симптоми відхилень в розвитку, друга – на джерела, причини відхилень. Звичайно, друга форма корекції має більші переваги, адже зусилля повинні бути сконцентровані не стільки на зовнішніх проявах відхилень в розвитку особистості та їх симптоматиці, скільки на джерелах, причинах, які зумовлюють виникнення тих чи інших відхилень.

В практиці корекційної роботи слід диференціювати корекцію нормального розвитку і корекцію аномального розвитку. Зустрічається також корекція різних варіантів затримки психічного розвитку.

В працях видатних вчених-психологів Л.Виготського, С.Леонтєва та інших є ряд положень, які дозволяють сформулювати три основні принципи стратегії корекції: принцип «нормативності» розвитку, принцип корекції «зверху вниз» і принцип системності.

Принцип «нормативності» розвитку вимагає врахування основних закономірностей психічного розвитку, стадії розвитку у формуванні особистості дитини. Цей принцип передбачає існування певних конкретних вікових норм. Це означає, що, вивчаючи особистість учня, слід виходити з порівняння еталонних вікових норм з конкретними особливостями індивідуального розвитку кожного учня.

Нерозривно зв'язаний з принципом «нормативності» і принцип корекції «зверху вниз», який вимагає завжди тримати в полі зору завтрашній день розвитку особистості, створення зони найближчого розвитку і діяльності дитини.

Принцип системності розвитку психіки зумовлює необхідність врахування складного системного характеру психічного розвитку в онтогенезі. Реалізація принципу системності розвитку в корекційній роботі забезпечує її спрямованість на ліквідацію причин і джерел відхилень в психічному розвитку. Він базується на узагальненні, систематизації результатів діагностичного обстеження, представленні системи причинно-наслідкових зв'язків, залежностей між симптомами та їх причинами.

В корекційній роботі велике значення має опора на діяльнісний підхід (визначення діяльності як рушійної сили розвитку). Отже, основним напрямком корекційної роботи слід вважати організацію відповідних видів діяльності дитини шляхом формування узагальнених способів орієнтації.

Корекційна робота повинна будуватися не як просте тренування, вправляння у формуванні умінь і навичок, не як окремі вправи на вдосконалення психічних процесів, психічної діяльності, а як цілісна осмислена діяльність дитини, що органічно входить в систему її щоденних життєвих відносин.

В залежності від результатів психодіагностики психолог разом з педагогічним колективом дошкільного закладу може здійснювати корекцію інтелектуального розвитку дітей, їх сенсорних здібностей, мовленнєвого розвитку, пам'яті, уваги, формування психологічної готовності до навчання в школі, комунікативних

труднощів, неадекватних взаємовідносин з ровесниками і дорослими, дезадаптації і т.д.

Спеціальними проблемами корекції можуть бути також такі особистісні властивості дітей, як неадекватна самооцінка, високий рівень тривожності, невпевненість у своїх силах, конформізм та ін.

Особливо часто в поведінці дошкільника проявляються відхилення в адаптації. Не кожна дитина, тим більше, якщо до 3-4 років вона виховувалася вдома, здатна швидко звикнути до нової обстановки дошкільного закладу, вихователів та іншого персоналу, великої кількості дітей, адекватно реагувати на вимоги, які висуваються до неї.

Значної шкоди процесові адаптації іноді завдають самі вихователі, які намагаються виховувати дітей шляхом «об'єктивної» критики їхніх недоліків. Дитина ще не здатна об'єктивно сприймати критичні зауваження через вікові особливості самооцінки. Самооцінка дитини поки що не аналітична, а синтетична. Це скоріше цілісне емоційне ставлення до себе, ніж розумова оцінка окремих своїх якостей. Відтак, коли вихователь висловлює незадоволення певними вчинками, чи рисами дітей, їм здається, що мова йде про їх особистість узагалі, прояв антипатії. А як можна любити заклад, де тебе не люблять? До речі, дуже часто порушення в адаптації дошкільника виникають через різну оцінку його досягнень і особистісних властивостей вдома батьками чи іншими близькими людьми і в дошкільному закладі вихователями та іншими дітьми. Якщо вдома дитину постійно хвалили (вона дуже гарно малює, співає, танцює, ліпить тощо), а в дошкільному закладі вихователь не висловлює захоплення нею, чи хвалить інших дітей, дитина дезорієнтована. Тому важливим методом запобігання дезадаптації дитини, поряд зі створенням ситуацій успіху, вбачається зняття невтішних оцінок на перших етапах перебування в дошкільному закладі.

З-поміж індивідуальних причин дезадаптації слід виділити надмірну чутливість і підвищену збудливість нервової системи деяких дошкільників.

Підвищена збудливість нервової системи зумовлює спонтанність, імпульсивність поведінки. Причиною такої властивості нервової системи є затримка розвитку процесів гальмування на фоні високої сили збудження нервових процесів. Таким дітям дуже важко дотримуватися правил поведінки, управляти своїми потягами, виконувати вимоги вихователя. Неуважність, дратівливість, неохайність збудливих дітей завдає багато клопоту вихователю. Але оскільки причиною некерованості дітей є не просто їхнє небажання, а органічне невміння стримуватись, то «закликати їх до порядку» майже неможливо.

Щоб покращити адаптованість цих дітей до умов дошкільного навчального закладу, необхідно не провокувати, а попереджати їх нервові зриви, агресивні реакції, конфлікти, бійки. Щоб однолітки (зазвичай старші дошкільники) не дражнили такого вихованця, варто піднімати його престиж у групі.

Розвиток саморегуляції занадто збудливої дитини доцільно здійснювати шляхом індивідуальної корекційної роботи засобами психогімнастичних ігор, спрямованих на поступове відпрацювання навичок стримування фізичної, мовленнєвої активності, на тренування уваги й витримки. В такий спосіб можна сформувати в дитини інтерес до спроб самоуправління, переконаність у своїй спроможності стримуватись.

Стосовно ігор, необхідно наголосити, що одним з найбільш ефективних методів корекції порушень у формуванні особистості і поведінки дітей дошкільного віку є ігротерапія. Особливо це стосується дітей з емоційними розладами.

У науковій літературі існують різні, але досить схожі, визначення ігрової терапії. Наприклад, А.Осипова вважає, що «ігрова терапія – це метод психотерапевтичного впливу на дітей та дорослих із застосуванням гри» [2].

І.Мамайчук дуже слушно зауважує, що «гра - це найбільш природна форма життєдіяльності дитини». Саме в процесі гри формується активна взаємодія дитини з навколишнім світом, розвиваються її інтелектуальні, емоційно-вольові, моральні якості, формується особистість в цілому. Отже, і корекцію формування особистості, очевидно, слід проводити у грі [3].

Психокорекційного ефекту ігрові заняття з дітьми досягають завдяки встановленню позитивного емоційного контакту між дітьми та дорослими. В грі відбувається корекція витіснених негативних емоцій, страхів, невпевненості в собі, розширюється здатність дітей до спілкування, збільшується діапазон дій дитини з предметами. Ігрова терапія представляє собою взаємодію дорослого з дитиною на умовах останньої, коли їй надана можливість вільного самовираження з одночасним прийняття її почуттів дорослими.

Л.Костіна – автор практичного посібника з ігротерапії. Вона детально проаналізувала місце ігрової терапії в психокорекційному процесі дитячої тривожності, описала прийоми та методики проведення психокорекційних занять, навела перелік необхідних матеріалів, представила готові програми ігротерапії. На думку дослідниці, в школах і дитячих дошкільних закладах доцільно створювати ігрові кімнати для проведення ігротерапії як з метою корекції наявних порушень, так і в профілактичних цілях [4].

В процесі ігротерапії з метою корекції страхів, тривожності, замкнутості, агресивності, некоммунікбельності та інших відхилень можна використовувати найпростіші методики.

Наприклад, групова робота успішно може проводитись з дітьми 5-річного віку з метою зняття напруги, страхів, агресивності, розвитку уваги, уваги, групової згуртованості в процесі обговорення образу Баби-Яги. Вона включає такі моменти: обговорення образу Баби-Яги (міміка, пози, жести, рухи); показ узагальненого образу Баби-Яги (конкурс на найстрашнішу Бабу-Ягу); заучування жартівливого віршика про Бабу-Ягу; гра (однонога Баба-Яга); представлення Баби-Яги в позитивному образі; малюнок позитивного образу Баби-Яги.

Непогані результати дає використання ігротерапії з метою формування групової згуртованості, розвитку уваги, світосприймання.

Використовується також методика «Казкове місто», суть якої полягає в тому, що кожна дитина працює індивідуально, малюючи будинки, дерева, людей, птахів, квіти, машину і т.п.) на окремих маленьких листочках. Малюнки

вирізалися і наклеювалися на загальний великий ватман. В результаті з'являлося казкове місто.

В цьому занятті вдало поєднуються індивідуальна і групова робота. Таке поєднання є однією з найбільш ефективних форм роботи з дітьми. З одного боку, воно задовольняє потреби дитини робити щось самостійно у відповідності із своїми бажаннями і можливостями. З другого боку – загальний результат створює у всіх хороши настрої, позитивні емоції виникають як відповідь на вдало завершену спільну роботу. В процесі цієї роботи діти отримують якісно новий досвід – мирне співробітництво без шкоди для своїх особистих інтересів.

Таким чином, забезпечуючи корекційну роботу з проблемними дітьми, слід намагатися здійснювати як корекцію психічних процесів, так і поведінки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Все про соціальну роботу : навчальний енциклопедичний словник–довідник / За ред. В.М.Пічі. – Львів : Новий Світ – 2000, 2013. – 616 с.
2. Осипова А.А. Общая психокоррекция: Учеб. пособие для студентов вузов. – М.: ТЦ «Сфера», 2001. – 182 с.
3. Мамайчук И.И. Психологическая помощь детям с проблемами в развитии. – СПб: Речь, 2001. – 220 с.
4. Костина Л. Игровая терапия с тревожными детьми. – Спб.: Речь, 2001. – 160 с.